

Geir Gulliksen Se min kjole

Jeg er mann. Det er en enkel setning å si, så hvorfor kan jeg ikke si den eller skrive den uten at rommet mørkner og lukker seg rundt meg? Det blir så trangt! Jeg får ikke puste! Jeg er jo ikke kvinne, og da må jeg si at jeg er mann, selv om ordet virker altfor avgrenset, det betyr for lite i forhold til hvem jeg er og hva slags liv jeg lever. Så hva skal jeg gjøre? *Time to run? Time to hide? Nei, break on through to the other side!* Derfor vil jeg heller kalle meg en mann med kjole.

Det er både lett og vanskelig å forklare hvorfor.

Men se på følgende setning: "Hun var den vakreste gutten jeg hadde sett i mitt liv". Der blir verden ny og levende med et enkelt knips. Den setningen skriver seg fra Ali Smiths *Jente møter gutt*, en roman som bygges rundt en historie fra Horats' *Metamorfoser*, der en ung jente må forvandles til gutt for å gifte seg med kjæresten sin, fordi kjæresten også er jente. Men hos Ali Smith blir denne fortellingen annerledes, friere, enda mer radikal enn hos Horats. Den vakre setningen handler ikke om biologi eller hermafroditisk skjønnhet, den handler om å skru de språklige funderte kjønnsmotsetningene sammen på en ny måte. Og det er dette som gjør setningen så vakker, synes jeg, akkurat som en hel del andre setninger i den romanen. Se på sitatet nedenfor, det er enkelt og nesten naivt i tonen, og likevel, eller nettopp derfor, veldig klartenkt og befriende. Se bare hvor lite som skal til:

Hun gikk selvsikkert som en jente. Hun rødmet som en gutt.
Hun var tøff som en jente. Hun var varsom som en gutt. Hun
var velvoksen som en jente. Hun var yndig som en gutt. Hun
var modig og kjekk og uvøren som en jente. Hun var søt og
spedlemmet og vever som en gutt. Hun tiltrakk seg gutter som
en jente. Hun tiltrakk seg jenter som en gutt. Hun elsket som
en gutt. Hun elsket som en jente. Hun var så guttete at det var
jentete, så jentete at det var guttete, hun ga meg lyst til å streife
verden om og risse våre navn i alle trær.

Ali Smith: *Jente møter gutt*, oversatt av Merete Alfsen.

For meg er dette ekstremt befriende å lese, som om vinduet blir åpnet i et varmt og uluftet rom. Akkurat nå ser det ut til at mange — i hvert fall mange som ytrer seg offentlig — vil avvise alle slags tanker om at måten vi opplever verden på er språklig fundert, og hevde langt enklere sannheter, som at det finnes menn med mannskropper og kvinner med kvinnekropper og ferdig med det, og at de biologiske forskjellene er avgjørende og udiskutable. Og sånn kan det sikkert oppleves, men ikke for meg. For meg er det konkret og kroppslig akutt at kjønn er noe langt mer sammensatt enn motsetningen mellom kvinnelig og mannlig. Og dette er lett å si, men ikke alltid så lett å leve med.

Allerede før jeg begynte på skolen var jeg ubekvem med å skulle være "en gutt", og jeg er fortsatt ubekvem med å være "en mann", og det ble tidlig avgjørende for meg at de enkle motsetningene måtte kunne skrues sammen på nytt, slik at det for eksempel skulle gå an å være varsom som en gutt eller uvøren som en jente. Og da jeg begynte å skrive, var det dette jeg skrev om, som om skrivingen var det eneste stedet der det gikk an å gjøre seg fri fra forhåndsfortolkede forestillinger om hva kjønn er. Eller: hvem jeg skulle være.

Da jeg var tjueto år ville jeg skrive frem en annen måte å være mann på. Det følte nødvendig, jeg mente at det fantes et større emosjonelt register og en dypere innlevelse og en rikere intimitet hos menn enn det som viste seg i dagligspråk. Altså måtte det et nytt språk til, mer intimt, sensualisert. Den første boka jeg skrev handlet om et vennskap mellom to unge gutter, jeg ville utforske mulighetene for at et sånt vennskap kunne være minst like intenst og symbiotisk som det var vanlig å si at vennskap mellom jenter var. Resultatet ble en slags kortprosasamling (eller en fragmentarisk roman) med tittelen *Mørkets munn* — den skulle handle om sånt som ikke er lett å gi språk til, og som hviler i mørke, selv når det blir utsagt. Da den boka kom ut, i 1986, ble den av enkelte lest som en historie om homofil kjærlighet, og det gjorde meg forsåvidt ingenting, selv om jeg ble litt overrasket, siden det var noe annet jeg var ute etter.

Det er helt umulig for meg å se på den boka igjen nå, og den kan gjerne få ligge i fred for min del. Men tjueto år senere satt jeg nok en gang og skrev på en roman om kjønn, hvor utgangspunktet var en følelse av at det å være mann, i hvert fall for meg, er noe helt annet enn det jeg hadde språk for. Jeg har levd med denne følelsen alltid, nesten, men nå syntes jeg at jeg visste mer enn før, og at jeg litterært sett kunne klare mer enn før. Historien jeg skrev handlet om en mann og en kvinne, de var gift med hverandre, og på et tidspunkt opplever mannen i forholdet at hans sjalusi forvandles til det motsatte, til et ønske om å se kjæresten være sammen med en annen. De møter en mann, og det oppstår en trekanthistorie som er helt konkret, kroppslig: de er tre individer som etablerer et seksuelt forhold. Jeg satset på at denne situasjonen skulle være ekstrem nok og tydelig nok til å gjøre noe annet synlig i beskrivelsen av kjærlighet, av seksualitet, og av måter å være mann eller kvinne på, enn det jeg hadde sett før. Blant annet sånn: en mann som vil se kjæresten sin være sammen med en annen mann, gir vel slipp på en form for mannlig emosjonell eiendomsrett? Samtidig vil han antakelig nærme seg den samme følelsen av eiendomsrett fra motsatt side, som en slags voyeur, kanskje, en som vil se på, og som dermed iscenesetter og manipulerer andres handlinger og følelser?

Seksualitet utfolder seg i historiske, samfunnsmessige rom. Romanens handling begynte i 1985 og sluttet i 2005, det er den perioden jeg har vært voksen i, men også den perioden da privatiseringen av det offentlige begynte, da New Public Management ble en tilsynelatende selvforklarende måte å tenke rundt organiseringen av velferdsstaten på. Det måtte altså handle om privatisering langt inn i kroppenes innerste liv. Å skrive den romanen var som å skulle debutere på nytt, og samtidig hadde jeg under skrivingen en forundret følelse av at det ikke hadde skjedd stort med forståelsen av kjønn i løpet av disse tjueto årene. Eller: at det som hadde skjedd gikk i motsatt retning av hvor jeg selv var på vei. Romanen fikk tittelen *Tjuendedagen*, og dette skal ikke handle om den, jeg skal bare nevne at den inneholder en fortelling til, og at de to fortellingene møtes på en måte som ikke går helt opp. Den andre fortellingen i romanen handler blant annet om mine forutsetninger — en mann som ikke vil kalle seg mann — for å skrive om kjønn. Romanen trengte en forteller, og fortelleren måtte være kvinne, og jeg kalte henne Liv Larsen.

Hennes historie begynner med at hun drar til Bergen for å studere, i 1985. Akkurat det gjorde jeg også. Ut over det visste jeg ikke hva det var med henne, annet enn at hun i hvert fall ikke skulle være mann. Men Liv Larsen er ambivalent og ubekvem i forhold til konvensjonelle kvinnelige attityder også. Hun liker ikke jenter som børster håret på hverandre, hun misliker de utpreget kvinnelige måtene å kle seg på, føre seg på, selge seg på. Å realisere seg selv betyr bare å selge seg billig, sier hun. Og samtidig blir hun tiltrukket av det hun misliker, hun forelsker seg i sånne jenter som hun selv ikke har lyst til å ligne på.

Det merkelige var at da jeg satt og skrev som om jeg var Liv Larsen, virket det som om jeg skrev om meg selv. Jeg hadde bodd sju år i Bergen, der jeg blant annet studerte sosiologi. Akkurat det gjorde Liv Larsen også, men det var ikke avgjørende, det avgjørende var at hennes erfaringer var mine erfaringer, selv når jeg fant dem opp, at hennes livsfølelse var min livsfølelse, slik jeg ikke hadde klart å skrive om den før. For romanen var det ikke avgjørende at det jeg skrev var mine egne erfaringer, i hvert fall ikke på noen annen måte enn at det ga meg en stemme jeg trodde på, lenge nok til at jeg klarte å gjennomføre skrivingen. For de som leser romanen er det helt uvesentlig om Liv Larsen er meg eller omvendt. Men det var selvfølgelig ikke uvesentlig for meg selv. Og etter hvert slo det meg at det var helt avgjørende for min identifisering med jeg-personen, og for skrivingen, at hun ikke var mann.

Hvorfor? Blant annet fordi det er enda vanskeligere å skrive frem en ambivalent, skeiv mannlighet enn å skrive frem en alternativ, skeiv kvinnelighet. Forståelsen av hva kvinnelighet kan være, har snudd seg, den har vært i bevegelse gjennom de siste to hundre årene, minst, mens det som ikke blir sett på som kvinnelig (og som altså må være mannlig?) langt på vei fremstår som uforanderlig og gitt. Er det ikke sånn? Prøv bare å lese den vakre kjærlighetserklæringen fra Ali Smiths roman om igjen, og se hva som skjer om vi snur på den, hvis vi leser den som en beskrivelse av en mann: "Han var den vakreste jenta jeg har sett i mitt liv".

Hva skjedde nå? Plutselig virker motsetningen langt mindre produktiv, langt mer velkjent. Det som viser seg er ikke lenger en sammensatt og levende kropp, men en slags transseksuell dragartist. Og se videre:

Han gikk selvsikkert som en jente. Han rødmet som en gutt.
 Han var tøff som en jente. Han var varsom som en gutt. Han var velvoksen som en jente. Han var yndig som en gutt. Han var modig og kjekk og uvøren som en jente. Han var søt og spedlemmet og vever som en gutt. Han tiltrakk seg gutter som en jente. Han tiltrakk seg jenter som en gutt. Han elsket som en gutt. Han elsket som en jente. Han var så guttete at det var jentete, så jentete at det var guttete, han ga meg lyst til å streife verden om og risse våre navn i alle trær.

Det skjedde noe helt annet da jeg leste om en guttete jente, syntes jeg, det yndige ble uvørent på en langt mer spenstig måte da. Motsetningene virket umiddelbart mer produktive når det var snakk om en guttete jente. Men en jentete gutt, det vet vi jo hva er, eller hva? Fjoller har vi sett før, liksom.

Er det sånn — har det blitt sånn? er det fortsatt sånn? — at en kvinne tjener på å ta til seg det vi tenker på som mannlig, mens en mann bare svekkes av å bli tilført det vi tenker på som kvinnelig? Svært mye av det vi kaller mannlige egenskaper er jo ikke forbeholdt menn (besluttsomhet, dristighet, kraft). Og de

aller fleste menn har vel egenskaper som tilsynelatende ikke inngår i forståelsen av hva det mannlige er (innlevelse, hengivenhet, omsorg). Selv de som virkelig mener at en mann er eller skal være besluttsom, for eksempel, kan uten problemer mene at menn generelt sett er konfliktsky i forhold til kjærestene sine. Som om disse to egenskapene hører sammen, som to sider av samme mynt: besluttsom ute og konfliktsky hjemme. Er det derfor jeg opplever et nesten klaustrofobisk ubehag ved å presentere meg selv som mann, fordi selve betegnelsen virker reduserende og forenklerende i forhold til hvem jeg er? (Da mener jeg ikke at jeg er det ene eller det andre uavhengig av hvem jeg omgås eller hva jeg holder på med, for det er jo nettopp der det ligger: at for å kjenne igjen meg selv må jeg si noe helt annet om meg selv enn dette at jeg *er* mann.) Altså: Ikke bare er kjønnskategoriene våre for snevre, de beskriver idealtyper, modellmennesker, grove skisser som ikke kan sammenlignes med levende folk. Det mangfoldet av egenskaper mange av oss bærer på, blir liggende utenfor det vi kaller mann eller kvinne. Og derfor: om jeg beskriver meg selv som mann, vil mesteparten av min eksistens, mitt indre liv, men også det ytre, den jeg er sammen med andre, bli liggende i mørke.

Jeg begynte i første klasse i 1970. Skolen vår var splittet ny året før, brunbeiset og lav og med flatt tak lå den i terrenget som en arkitekts drøm. Den *var* en arkitekts drøm, hvert klasserom hadde sin egen inngang fra skolegården, en liten trapp med to eller tre trinn, og før vi ble sluppet inn i klasserommet om morgenen kastet vi skolesekkene fra oss ved trappa. Sekkene lå der i en haug og ventet til vi kunne plukke dem opp igjen og ta dem på ryggen og gå inn til pultene og arkene og blyantene og bøkene og lyset.

Men vent. Det var selvfølgelig *to* hauger: én haug for guttene og en annen for jentene. De fleste guttene hadde blå sekker, og de aller fleste jentene hadde røde, men noen av jentene hadde brune skinnsekker, og noen av guttene hadde antakelig grønne, hvis jeg husker riktig. Men jeg var mest opptatt av sekken til H, han var den eneste gutten som hadde brun sekk med frynser på lokket. Jeg hadde sekk av samme type, det var frynser på min også, men den var blå. Den brune sekken skilte seg ut, ikke mye, men akkurat nok til at jeg ikke ville tørre å gå med den. Men det gjorde altså H. Han hadde brunt hår med litt krøller i, dessuten gikk han ofte med brune kordfløyelsbukser på seg og en strikkejakke som var brun og hvit, og brune sko. Alt sammen vitnet om noe moren hans hadde tenkt ut, tror jeg, et vakkert bilde av en vakker gutt. Men det kledde ham, og han bar de litt for fine klærne sine med en avspent verdighet, akkurat som den brune skolesekken.

Hver dag de første ukene etter at vi begynte på skolen skjedde det samme: H kom inn i skolegården, hev fra seg sekken i guttehaugen på høyre side. Like etter kom et par av de andre guttene, løftet opp sekken hans og slengte den over i den venstre haugen, der de røde og brune sekkene til jentene lå. H gikk og hentet sekken sin og la den tilbake i guttehaugen. Like etter ble sekken hans slengt over til jentehaugen på nytt.

Det var som om H var altfor fin til å være gutt.

Jentenes sekker lå forresten litt mer ryddig stablet enn guttenes. Jentene slengte ikke sekkene sine på bakken slik vi gjorde, de satte dem pent ned, stablet dem inntil hverandre, mens vi slengte fra oss sekkene som om vi egentlig ikke ville ha dem. Jeg gjorde også det, og det prøvde vel H også, antakelig, men sekken hans fikk likevel ikke ligge sammen med våre. Den brune sekken med frynsene skilte seg ut, den var litt for forseggjort og pen, akkurat som klærne til H, og dermed ble den kanskje for feminin. I hvert fall var den for fin til å ligge

sammen med våre sekker, de blå guttesekkene som bare skulle slenges på bakken som om de ikke var verdt noe. Som om det var feminint å bry seg om hvordan tingene dine så ut, og som om det feminine var avstengt for oss, vi hadde ikke adgang dit, og kanskje var det dette H hevet seg så høyt over.

Eller var det fordi han var så pen? Jeg syntes i hvert fall det. Og blant annet derfor gikk jeg og hentet sekken hans og la den tilbake i guttehaugen, der min sekk lå. Jeg løftet opp sekken hans og bar den tilbake, og jeg husker følelsen av å se sekken hans ligge i den haugen igjen, i nærheten av min egen. Jeg tok ikke sjansen på å legge den oppå eller ved siden av sekken min, selv om det var det jeg helst ville, jeg la den bare tilfeldig et annet sted i haugen. Like etter kom en av de andre og slengte sekken hans over til jentene igjen. Men jeg ga meg ikke. Selv lenge etter at H hadde sluttet å bry seg om det, ble det min oppgave å redde sekken hans tilbake til guttenes side. Jeg ble mer og mer rasende for hver gang, og jeg ga meg aldri, jeg rev sekken hans til meg og løp hikstende tilbake med den til vår side, der en av de andre sto og ventet på å ta den opp og slenge den vekk igjen. De ble oppmuntret av at jeg hisset meg opp, selvfølgelig, de hadde det enda mer moro på grunn av meg. Men jeg klarte ikke å gi meg, jeg var på gråten, og det var pinlig, alt sammen. Jeg kjempet for en tapt sak, jeg kom aldri til å vinne, og ritualet utspilte seg hver morgen i flere uker, uten at jeg forsto hva vi holdt på med, hva dette betydde.

For hva betydde det? Hvorfor ble dette så mye viktigere for meg enn for H? Hvorfor var jeg så redd for å se sekken hans sammen jentenes sekker? På en eller annen måte var jeg forelsket i H, det skjønnte jeg selv, og det var litt av grunnen til at jeg ville beskytte ham. Jeg ble en selvutnevnt ridder for ham, og jeg kom til å tenke på meg selv som det, langt ut i andre klasse, da han byttet skole og vi mistet kontakten med hverandre. Men det var noe annet også, som kanskje var viktigere: Det var uutholdelig for meg å se sekken hans ligge sammen med jentenes sekker. Han var gutt, og da skulle sekken hans ligge sammen med guttenes sekker. For hvordan skulle det ellers gå med oss? Hvordan skulle det ellers gå med meg?

Dette hendte fire år før Gro Harlem Brundtland ble miljøvernminister, litt mer enn ti år før hun ble statsminister. Den brunbeisede skolen med det flate taket lå liksom organisk i terrenget, og rett utenfor skolegården var det skog. Tidlig 1970-tall: Vi løp mellom trærne. En eller annen hadde gått seg bort, eller gjemt seg, og vi andre måtte lete. Guttene løp, jeg mener, *de andre* guttene løp. De løp mye fortere enn meg alle sammen, mens de ropte, vrælte, brakk av greiner fra trærne og slo etter hverandre med kjepper, kastet steiner. Jeg husker den harde, skingrende latteren overalt, den ekle lukten inne på guttedoen, og gjengen som alltid samlet seg der, de dyttet tilfeldige ofre opp i pisserenna og sparket i stykker skilleveggene mellom doene, og det var som om alt måtte ødelegges, og jeg skjønnte aldri hvorfor. Men jeg skjønnte at hvis dette var å være gutt, så var ikke jeg en gutt.

Senere, først mange år senere, gikk det opp for meg at det var flere enn jeg som opplevde det sånn. Men det hører vel med til det kategoriske ved de kategoriene vi har for kjønn, at alt som ikke passer inn blir usynlig. Selv om jeg kunne fornemme tydelig alt det som ikke var guttete hos meg selv, var jeg likevel ikke i stand til å se det hos andre.

Jeg hadde begynt å få langt hår, det vil si at håret mitt vokste så vidt over ørene, som en tyskerhjelm. Også på den måten så jeg ut som en vanlig gutt, som de andre, jeg ble ikke feminin av den grunn, det var jeg påpasselig med. Men det hjalp ikke. Jeg løp ikke fort og jeg sloss ikke, og det gjør jeg fortsatt

ikke, men nå er det ingen som prøver å sende meg ut i det heller, ingen sier *hvorfor tar du ikke igjen, da*, slik foreldrene mine og brødrene mine sa, de var vel redd for at det skulle være noe galt med meg. Og det var jeg selv også. Mange av jentene hadde kort hår, det var ganske vanlig, og ingen påsto at de sluttet å være jenter av den grunn. Men de ble ikke sterkere eller friere av å gå med kort hår. Halvparten av jentene hadde kort hår, den andre halvparten hadde langt hår, men ingen av dem var vel friere inni seg enn de andre, er jeg redd. Slik var det virkelige 1970-tallet, feminismens tiår, sett fra en høyde på cirka 1, 25 over bakken: Jenter var jenter, gutter var gutter, sekkene måtte ligge i hver sin haug og ingen lekte ustraffet med noen fra den andre siden. Førte år er gått.

Jeg er voksen, jeg har barn som snart er voksne, og jeg har barn som er ganske små. Den yngste datteren min er fire år, hun ligner ikke på meg. Hun liker å løpe fort, hun liker å slå rundt seg med en kjepp, hun liker å rope høyt og hun er nesten aldri redd for noe, ser det ut til. Hvis hun blir skremt er det mer naturlig for henne å skrike eller slå enn å stikke av. Jeg har bare sett henne gjemme seg én gang, da ei ku ville slikke på hånden hennes. Men hvis et større barn prøver å ta fra henne det hun leker med, blir hun forbanna. Hun roper og slår og gir seg aldri, uansett hvor hard eller langvarig diskusjonen blir. Altså: besluttsomhet, dristighet, kraft.

Når hun sover i senga med en butt hånd under kinnet, eller når hun sitter ved bordet og tegner, i timevis, er det lett å se at hun er en fire år gammel jente. Men når hun løper bortover gata og slår og roper til kameraten sin, er hun da en liten gutt? Nei, hun er den samme jenta hele tiden, det skjønner alle, men kategoriene er fortsatt så snevre at det virker naturlig å si at en jentunge er gutteaktig for å vise hvor sterk og fri hun er. Det er ikke like fristende å si at en guttunge er jenteaktig for å vise at han er forsiktig eller omsorgsfull. En gutt som ligner ei jente — det er som en mangel, noe litt skrudd eller leit, noe som må aksepteres på en så diskret og upåttalt måte som mulig.

Hun er fire år og har kort hår, det har hun bestemt selv. Men jeg lurer på om hun kommer til å forandre mening når hun begynner på skolen? Et forsøk: Gå inn på en hvilken som helst skole og se etter jenter med kort hår. De finnes ikke lenger. Om ei jente mellom tre og tretten år finner ut at hun vil gå med kort hår, slipper hun ikke unna kommentarer om at hun ligner en gutt, at hun ikke er feminin, og så videre. Eller gå inn i en hvilken som helst butikk for barneklær, eller en lekebutikk, og du må velge mellom rosa eller lyseblått, nesten uansett hva du skal ha. Den kjønnsmessige todelingen har bare blitt dypere i de årene jeg har vært voksen, ungene mine lever under en enda sterkere kjønnsmessig apartheid enn jeg vokste inn i.

Sønnen til en venn av meg er også fire år gammel. Han har en tvillingsøster, og han synes at han ligner på søsteren sin, selvfølgelig. Han er ikke enig i at hun er jente og at han er gutt. Riktignok har han ikke samme slags tiss som søsteren sin, men det er jo bare et klassifikatorisk problem, og det har han løst ved å si at det finnes fire kjønn: Det finnes jenter med jentetiss og gutter med guttetiss, men det finnes også gutter med jentetiss og jenter med guttetiss. Selv tilhører han den fjerde av disse kategoriene, han har guttetiss, men han er jente likevel. Det gir mening, i hvert fall for meg, jeg ville valgt akkurat det samme hvis jeg var tvunget til å velge mellom så få kategorier.

Men må jeg det?

I fjor høst la jeg merke til en kritiker som siterte en setning skrevet av en mannlig norsk forfatter på min alder. Den setningen handlet om at et hus uten en kvinne bare var et hus, ikke et hjem. Vel. Men det som virkelig overrasket meg var at den setningen ble sitert som en spesielt klok og bemerkelsesverdig setning, som noe å merke seg. Det forteller meg — ja, hva *forteller* dette egentlig? Det er som om vi fortsatt ikke har kommet oss ut av den skolegården vi vokste opp i, eller som om vi har blitt kastet tilbake dit, like redningsløst fanget i forestillinger om hva kjønn gjør med oss som folk var før det oppskrytte eller utskjelte 1970-tallet.

Inngår det fortsatt i forestillingen om å være en mann at man skal være en frittstående satellitt, et menneske uten evne til omsorg, verken for seg selv eller andre? At et hus der omsorgspersonen er en mann (eller flere menn) bare er et tomt hus, og ikke et hjem? Det er både nedslående og fascinerende, i så fall. Men jeg løper ikke lenger for å redde verken min egen eller andres maskulinitet, da tar jeg heller sekken min og slenger den etter, over til jentene. For hvis det fortsatt er sånn at det å skape et hjem er noe som bare jentene kan, og hvis det å skrive sånne trøstesløse setninger er en måte å være "klok" mannlig forfatter på, da vil jeg mye heller være jente.

For i så fall er jo en mann bare en ufullstendig kvinne. De gangene vi snakker om dobbeltarbeidende kvinner, assosierer vi det med utbrenthet, manglende seksuell lyst og en slags grå utmattelse. Men den kvinnelige formen for dobbeltarbeid vitner jo om noe helt annet: en enorm arbeidskapasitet, stort overskudd og et bredt menneskelig register. En som både tar hånd om jobben sin og ungene sine og hjemmet sitt og aller helst seg selv også — hvem vil ikke være sånn? Det vil i hvert fall jeg. Jeg tror ikke noe på at menn ikke klarer å lage et hjem, heller ikke at de blir mindre mandige av å prøve. Hvor mandig er det å ikke kunne ta seg av sine egne barn? Aldri ha kjøpt klær til dem, ikke vite hva slags størrelser de bruker, hva slags klær de liker eller hva de kler? Hvor mandig er det å være en assistent i sitt eget hjem, en som bare hjelper til, som blir sendt ut på ærend?

Mye av det som kreves for å skape et hjem er jo vanskelig å få til, vanskeligere enn man skulle tro, i hvert fall hvis man ikke har lært det fra grunnen av. Og hvis man ikke har fått opplæring hjemmefra eller på skolen, må man lære seg det selv, skaffe seg hjelp og råd fra andre som kan det. Det er ikke nok å kunne lage hvit saus, bake brød, disponere over ti—femten sunne og økonomiske middagsretter som man uten videre kan lage på en hvilken som helst dag. Det er ikke nok å vaske klær uten å ødelegge dem, tørke dem uten at de mister formen og kunne brette dem skikkelig. Det er ikke nok å stryke klær og brette sengetøy og håndklær, plukke bær og lage syltetøy. Hva med å lappe klær? Hva med å kjøpe gardiner? Hva med å kjøpe gardinstoff og sy gardinene selv?

Antakelig er mye av denne kunnskapen ulikt fordelt. Hvem er det som vet hva som finnes i skapene, hva som mangler og hva som må skaffes? Hvem er det som planlegger familiens liv — ikke bare middager og annen mat, men aktiviteter, klær, gaver til bursdager, følging og henting og hjelp med lekser? Hvem er det som eier en symaskin og kan bruke den? Hvem er det som betaler regninger, og som holder orden på familiens økonomi? Hvem er det som vasker badet, som pusser speilet og vasket doen? Hvem er det som pusser vinduene? Hvem er det som kjøper bil, hvis det skal kjøpes bil? Hvem er det som setter bilen på verksted, hvem er det som bytter dekk (eller får noen til å gjøre det), hvem er det som snakker med elektriker eller rørleggeren, hvem er det som snekrer køyeseng på barnerommet, og som legger fliser eller maler trappa?

I mitt liv er det hun jeg er gift med som gjør det sistnevnte, hos oss er det hun som behersker de mannlige oppgavene. For eksempel er det hun som vet hva slags tilstand bilen er i (og hva slags bil vi egentlig har), og som finner ut når det må gjøres noe med den. Det er hun som kan bedømme en håndverkers arbeid, eller som kan gjøre det selv. Det er hun som kjøper verktøy og holder orden på verktøyet. Når kjæresten min legger gulv, når hun snekrer eller henger opp hyller eller maler vinduene, pleier jeg å hjelpe til. Og jeg er god til å hjelpe til, jeg bærer og holder og løper ærend, om det trengs. Men i disse sammenhengene ser jeg på meg selv som underordnet. Og det gir meg en merkelig følelse av triumf, eller frihet, eller av at verden flytter seg. Det er som å lese Ali Smith, som å se et nytt språk utfolde seg.

Og like viktig: det gir meg mulighet til å ta hånd om så mange som mulig av de klassiske kvinnelige oppgavene. Der vil jeg ikke hjelpe til, der vil jeg ha kontroll (selv om det irriterer meg at det er enkelte ting jeg fortsatt ikke kan, sy gardiner, for eksempel). Det å lage mat, vaske klær, rydde og vaske, det å være hjemme med ungene, det er jo helt vanlige ting, men for å gjøre det skikkelig kreves det konsentrasjon og kompetanse.

På en enkelt ettermiddag (ikke helt tilfeldig valgt) gikk jeg rett inn i tre scener som viser vanskelighetene ved å være en mann som ikke vil være en mann. Det var en fredag, jeg hadde jobbet hjemme hele dagen, det var blitt kveld, og jeg kjørte til butikken for å handle mat til neste uke. Derfor hadde jeg med meg en ganske lang handleliste. Den første scenen fant sted ved grønnsaksdisken, mens jeg sto og plukket poteter. Da kom en mann jeg kjenner, en nabo, opp ved siden av meg. Han gliste og sa:

Jasså, du er blitt utstyrt med en sånn en, du også?

Han viftet med handlelisten sin. Den var kortere enn min, la jeg merke til, og jeg la også merke til den runde jenteskriften den var skrevet med. Jeg snakker ofte med henne han er gift med, hun er sykepleier og jobber utenfor byen, de har hver sin bil og den bilen hun kjører er betraktelig mindre enn hans. Det var lett å se at hun har holdt på den håndskriften hun lærte seg på barneskolen. Han er en vennlig og ganske humoristisk mann, men jeg klarte ikke å smile, jeg klarte nesten ikke å snakke engang, bare fordi han brukte de ordene, "blitt utstyrt med".

Ja, sa jeg. Men jeg skriver handlelisten selv.

Det var så tåpelig. Det var så prippent og retthaversk sagt, jeg hørte det selv, men jeg *måtte*. — Å ja, sa han. — Så der fikk du *den*, sa jeg, og prøvde å smile like hjertelig som han hadde gjort, jeg ville jo at han skulle skjønne hva jeg mente, at det ikke skulle virke som om jeg sto der og bablet. Og jeg prøvde å ikke virke selvgod eller prippen, jeg ville ikke være det. Men dørene lukket seg rundt meg, jeg var tilbake i skolegården, og denne gangen var det jeg som løp av gårde for å legge min egen sekk et annet sted enn hos guttene. Men hvordan skulle han kunne forstå *det*? — Ja, sa han igjen og smilte litt diffust og skjønte ikke hva jeg holdt på med, eller han syntes jeg gjorde et poeng av noe som ikke var noe poeng, og det hadde han jo rett i. Men hvis jeg skulle latt som ingenting og sagt ja, og glist tilbake til ham som en ordentlig mann, en som blir sendt i butikken med ei handleliste som kona har skrevet, — ja, hvis jeg bare for syns skyld, eller for vennlighets skyld hadde gått med på at livet mitt *var* sånn, som det jo ikke er, da ville jeg enda en gang ha utslettet meg selv, gitt slipp på en stor del av den jeg er, den jeg vil være. *Jeg er ikke en mann som sendes ut med handlelapp i hånden*, jeg har aldri vært det, det er

viktig for meg å ikke bli det.

Men det er jo ikke helt sant. Det hender jo at hun jeg er sammen med skriver handlelisten, eller at vi lager den sammen, og at det er jeg som drar i butikken. *Men det kan jeg ikke si høyt.* Jeg kunne ikke la ham tro at jeg var blitt sendt i butikken, som om jeg var en sånn som "hjelper til" hjemme, som assistent i sitt eget hjem, i sitt eget liv. Jeg er ikke en sånn mann, livet mitt *kan ikke* være sånn, og det å late som ville være helt ødeleggende. Altså sto jeg der heller som en idiot som måtte presisere at han hadde skrevet handlelisten selv. Jeg rødmet av selvgodhet, av skam over min egen selvgodhet, og sikkert av andre grunner også, men det fantes ingen andre løsninger.

Neste scene, to minutter senere: Jeg sto ved kjøledisken. Jeg skulle ha seifilet, og det finnes to typer av den på ICA, og dette er en av de få varene der man trygt kan velge den billigste (og det føles bra, synes jeg, at når du først skal kjøpe frossenfisk så kan du komme unna med den billigste). Men det er ikke alltid så lett å finne den, av en eller annen grunn blir akkurat disse filetene flyttet rundt på, og mens jeg sto der kom en kvinne med skiklær på seg opp ved siden av meg, hun var rød i kinnene og det luktet friskt, hun var en av dem som går i lysløypa om kvelden og kjører innom butikken på vei hjem, og jeg likte henne allerede før jeg så ansiktet hennes, hun virket så sterk og søt, var rask i bevegelsene og hadde dårlig tid. Dermed ga jeg henne plass. Hun smilte til meg, et sånt smil som folk gir hverandre i forbifarten, og som alltid virker som en enorm bekreftelse, selv om det er litt uklart hva som egentlig blir bekreftet. Men jeg likte måten hun kom og tok plass på, og det var lett å la henne gå foran. Ville jeg ikke gjort akkurat det samme med en hvilken som helst annen kvinne, selv en som ikke var sterk og søt? Jo, antakelig. Men ville jeg gjort det samme for en mann?

Jo, bare se, tredje scene, like etter: Denne gangen foran melkeskapene. Jeg skulle ha skummet melk og kefir og yoghurt naturell og smør og gjær. Det tok litt tid, bak meg kom en mann med skinnjakke, og han kom ikke forbi handlevogna som jeg hadde satt fra meg på en for ham litt krøkkete måte. Derfor dro jeg den til meg og slo ut med armen, så galant som mulig, for å slippe ham forbi.

— Vær så god, sa jeg.

— Nei, det går bra, sa han. Han ville ikke vite av noen galanterier fra meg. Men da hadde jeg jo allerede flyttet vogna, og den eneste måten han kunne komme ut av situasjonen på, var å ta imot. Han gjorde det, og takket ut i lufta, litt kort og rart, som om dette egentlig ikke hendte, eller som om jeg ikke var der. Men det var jeg jo. Jeg var der, vi var levende begge to, og det var fint for meg å slippe ham frem på en litt galant måte. Jeg mener: selv om han ikke var en kvinne med skiklær på seg, selv om jeg ikke syntes han var spesielt sterk og søt engang. Hvis jeg hadde gjort det samme overfor en kvinne, ville hun ganske sikkert smilt tilbake, men ettersom både han og jeg var menn, og ettersom han var en mann som ikke delte mitt syn på hvordan menn kan omgås, ble galanteriet mitt bare upassende for ham, påtrengende. Eller rett og slett litt fjollete.

Da jeg kom nærmere kassene møtte jeg ham igjen, og nå var det jeg som skulle forbi, han sto ved lyspærene og fant vel ikke frem til riktig wattstyrke, og av en eller annen grunn lente han seg over sin egen vogn for å rekke frem til hylla, slik at han tok opp all plassen mellom reolene. Han sto fremoverbøyd over handlevogna på en sånn måte at rumpa hans stakk ut under skinnjakka, det så

ikke bra ut, og det føltes så merkelig at han ikke brydde seg om hvordan han så ut. Men jeg lot som ingenting og ventet til han var ferdig. Endelig gikk han sakte videre, og slapp meg ikke frem, *han så meg ikke engang*. Nå ble jeg så irritert at jeg ikke klarte å gå bak ham lenger, jeg kjørte vogna opp på siden av ham, litt for hardt, på den rykkete og irriterte måten som jeg misliker ganske sterkt hos meg selv, og gikk fort forbi ham. Fremdeles virket det som han ikke så meg. Jeg fantes ikke, ikke som kropp og ikke som menneske, jeg slo ikke ut på radaren hans, ikke som en han trengte å være vennlig mot engang, han hadde ikke noe å hente hos meg, verken sex eller penger eller noen som helst form for bekreftelse. Dermed var jeg bare en vag forstyrrelse, et annet hanndyr, og altså en hindring.

Og dette skjønner jeg ikke. Han ville helt sikkert sluppet frem en hvilken som helst kvinne, akkurat som jeg ville gjort. Og hvorfor brydde han seg ikke seg om hvordan han så ut engang? Jeg mener: Er vi ikke mennesker for hverandre, bare fordi vi er menn?

Det kvinnelige er jo utvidet for lengst. Se på en kvinne som går med kjeldedress, se hva det gjør med henne. Om hun blir mer maskulin er det bare som et tillegg til en uskadd femininitet. Den som vil, kan betrakte dette som en tvetydig og bevegelig sensualitet. Se hva tungt manuelt arbeid og kjeldedress gjør med en kvinnelig kropp: de oljeflekkete hendene med neglelakk, de tunge vernestøvlene, og den myke hårløse huden på halsen.

Men se på en mann som tar på seg kjole. Riktignok skal vi ikke så mange hundre år tilbake før kjolelignende plagg ble brukt av både menn og kvinner, men hva skjer hvis en mann går gjennom rommet med kjole på seg nå? Er det i det hele tatt mulig? Er det mulig å se ham for seg som noe annet enn en som har gitt opp sin mannlighet? Eller er det mulig å tenke seg en mann som blir enda mer maskulin fordi han henter det han vil fra det kvinnelige? Hvorfor ikke?

Kurt Cobain kunne opptre i hvit kjole, han mistet ikke sin maskulinitet av den grunn. Antakelig kan det androgyne uttrykket overvintre i rock, som i all annen kunst, nesten uavhengig av hva som skjer med kjønn utenfor kunsten. Tenk på Shakespeare, eller tenk på Virginia Woolf. Tenk på Patti Smith eller Michael Stipe. Tenk på Alf Prøysen eller Inger Christensen. Men hva skal til for at det androgyne overlever utenfor kunsten?

Da jeg var barn og kom hjem fra skolen, hendte det iblant at den ene broren min var kommet hjem før meg. Jeg kunne høre musikken på lang avstand, på høyt volum, og jeg hørte at broren min sang, for eksempel til David Bowie. Tenk på den androgyne Bowie fra tidlig 1970-tall, *John, I'm Only Dancing*, eller *Changes*, og tenk på alle verdens gutter og menn som har gjort akkurat det, sunget med til den stemmen som går helt opp, som blir lys og metallisk kokett og innsmigrende, og som beveger seg ut i et større menneskelig register enn det mannlige registeret vanligvis tillater. Da jeg låste meg inn, pleide broren min å skru ned lyden, og da han snakket til meg, sank stemmen hans ned i noe vanligere og mørkere og mer uttrykksløst enn det jeg fikk høre da han var alene og sang.

Den vanlige mannligheten blir for fattig, for avgrenset og uttrykksløs for noen av oss. For min del handler det også om at jeg ikke synes jeg mestrer den så godt. Forbausende mange behersker jo det klassiske mannlige uttrykket og kan gjøre det variert og humoristisk og mangetydig. En viss form for belevenhet! Men det nytter ikke for meg, ikke akkurat sånn. I min versjon blir den

klassiske mannligheten gardert og tilknapet. Enkelte jenter og kvinner (og noen menn også) får dette frem i meg: Jeg blir ansvarlig og anstrengt og kjedelig, og etter få minutter blir det uutholdelig, i hvert fall for meg selv. Da må jeg komme meg vekk, gå for meg selv eller søke selskap med noen jeg klarer å være ledigere med.

Se, jeg har kjole på meg. Jeg er en sånn mann som må gripe etter det kvinnelige for å kjenne igjen min egen mannlighet.

Published 2010-08-27

Original in Norwegian

Contribution by Samtiden

First published in *Samtiden*, 1/2010 (Norwegian version)

© Geir Gulliksen

© Eurozine